

➤ Läpimurmurtoja:
Metatekstuaaliset keinot Mikko
Rimmisen *Maailman luonnollisimmassa*
asiassa ja Laura Laakson *Mrs.*
Milkywayssa

—

Noora Vaakanainen

K
—

otimaisessa kirjallisuudentutkimuksessa on viime aikoina nostettu esiin nykykirjallisuudessa näkyvä tarinankerronnan reflektointi (Meretoja 2019). Tarinankerronnan tematisoiminen voi toteutua teoksissa esimerkiksi kerronnallisen kommunikaation konventioiden ja solmukohtien ruotimisena. Tässä artikkelissa tarkastelen kerronnallisten tasojen horjuntaa osoittavia ja kommentoivia metatekstuaalisia keinoja Mikko Rimmisen *Maailman luonnollisimmassa asiassa* (2017, tästä eteenpäin MLA) ja Laura Laakson *Mrs. Milkywayssa* (2019, tästä eteenpäin MM). Molemmat romaanit rakentuvat asetelmalle, jossa kertoja kommentoi fiktiivistä käsikirjoitusta. Tutkin, millaisin keinoin horjuntaa romaaneissa esitetään ja miten tasojen horjuttaminen teoksissa merkityksellistyy.

Lähestyn kohdeteoksiani kertomuksentutkimuksen ja multimodaalisen tyylintutkimuksen näkökulmista. Moodeiksi voidaan kaunokirjallisuudessa laskea kielen lisäksi esimerkiksi kirjoituksen ulkoasu ja taitto, ja multimodaalinen tutkimus keskittyy eri moodien vuorovaikutteisuuteen ja sen tuottamiin merkityksiin (ks. Page 2010, 3; Nørgaard 2019, 16–17). Väitän, että Rimmisen ja Laakson teoksissa kerronnallisia tasoja horjutetaan niin kielellisin kuin graafisin keinoin, minkä vuoksi horjuntaa on perusteltua tutkia multimodaalisuuden näkökulmasta. Tässä horjuttamisessa keskeisiä ovat kummassakin teoksessa metatekstuaaliset keinot. Metatekstuaalisuus voi kerronnallisten tasojen horjuttamisen lisäksi korostaa kerronnan ”kirjoituksellisuutta” (*writtleness*) viittaamalla tekstin materiaaliseen, fyysiseen ja tekstuaaliseen ulottuvuuteen, kuten esimerkiksi kirjasintyyppiin tai kirjamuotoon (Macrae 2019, 70, 73; Joensuu 2012, 24; ks. myös Nünning 2005, 33). Metatekstuaaliset viittaukset on tutkimuksessa yhdistetty myös laajemmin materiaalisuutta ja mediumia koskevaan itsetietoisuuteen (ks. Rantala 2020, 124), mutta artikkelissani keskityn lähinnä siihen, miten tekstit tematisoivat kerronnan yhteyttä kirjoittamiseen.

Käytän romaaneissa esiintyvistä kerronnallisesta kommentoinnista nimeä metakerronta. Käsitettä teoretisoinut Ansgar Nünning määrittelee metakerronnaksi (*metanarration*) viittaukset kerronnan aktiin ja prosessiin, ja sen avulla voidaan ”pohtia kirjalliseen tuotantoon tai estetiikkaan liittyviä kysymyksiä tai etualaistaa kerronnan prosessia” (2005, 18–19).¹ Nünningin mukaan metakerrontaa ei tulisi sekoittaa metafiktioon eli seipitteellisyyttä pohtiviin keinoihin. Siinä missä metafiktioita on kirjallisuudentutkimuksen kentällä käsitelty mitavasti, metakerrontaa on tutkittu huomattavasti vähemmän. (Mt., 17; Nünning & Neumann 2014, 348; vrt. Fludernik 2003, 12.) Metakerronta voidaan erottaa myös metalingvivistisistä keinoista, jotka kommentoivat kertomuksen kieltä, esimerkiksi sanojen polyseemisuutta, sen sijaan, että kertomus reflektois kerronnan rakentumista (Nünning 2005, 18–19; ks. myös Katajamäki 2004, 138). Tässä artikkelissa ymmärrän metatekstuaalisuuden tyypit toisistaan erillisiksi mutta keskenään vuorovaikutteisiksi käsitteiksi.²

Kohdeteoksissani metakerronta kietoutuu kerronnallisten tasojen eroteluun ja kerronnallisten tasojen välisen hierarkian horjuttamiseen.³ Kerron-

nallisilla tasoilla voidaan viitata ensinnäkin kerronnan ja kerrotun väliseen erontekoon, mutta tasot voivat olla myös osa kertovan tekstin hierarkkista kommunikaatiorakennetta. Kommunikaatiorakenteessa sisäkkäiskertomus kertojineen on alisteinen kehyskertomukselle ja sen kertojalle, ja sama alisteisuus pätee kertojan ja henkilöhahmon suhteeseen (Tammi 1992, 12, 23–25; Genette 1983/1972, 228; ks. myös Ahola 2021, 9). Mallinnusta on sittemmin punnittu tutkimuksessa uusiksi osoittamalla, ettei kerronnallisia tasoja aina voida erottaa toisistaan. Samanaikaisesti metaviittauksille rakentuvan kerronnan on kuitenkin suorastaan katsottu kutsuvan osakseen eri tasojen jaotteluja, jotka tekevät poikkeamat näkyviksi. (Hallila 2006, 89–90; Ahola 2021, 9.)

Kerronnallisten tasojen ylityksiä on kertomuksentutkimuksessa nimitetty metalepsiksiksi (Genette 1980, 234). Metalepsikset voidaan jaotella konkreettisiin ja diskursiivisiin ylityksiin sen mukaan, siirtyvätkö kertojat tai henkilöhahmot tasolta toiselle vai rajoittuuko tasojen ylittäminen kommentointiin. Siinä missä ontologinen metalepsis kyseenalaistaa kerronnallisten tasojen erottelua, retorinen metalepsis ei huojuta kertomuksen kommunikaatiorakennetta. (Ryan 2004, 441–442.) Ontologiset ylitykset voivat olla joko nousevia (*ascending*) tai laskevia (*descending*), riippuen siitä, siirrytäänkö ylemmälle vai alemmalle tasolle (Alber & Bell 2012, 166–169). Jaottelua retoriseen ja ontologiseen metalepsikseen on tosin uudemmassa tutkimuksessa kritisoitu osoittamalla, että retorinen metalepsis voi ylittää kerronnallisia tasoja samoin kuin ontologinen metalepsis (ks. esim. Säntti 2020, 297; Ahola 2021, 13–14).

Kaikissa tapauksissa kerronnallisten tasojen horjuttaminen ei edellytä ylityksiä, vaan huojuunta voi myös nojata linjautumiseen. Liviu Lutas (2016) on ehdottanut syllepsiksen käsitteen soveltamista niihin tekstuaalisiin ilmiöihin, joissa kerronnallisten tasojen ajallisuudet esitetään yhtäaikaisina. Syllepsis ei ole rinnastettavissa metalepsikseen, koska linjautuminen ei edellytä tasojen ylittämistä (vrt. Fludernik 2003, 22). Metalepsiksen tavoin syllepsis voidaan kuitenkin mieltää paradoksaaliseksi kerronnan keinoksi, koska se sekä korostaa että kyseenalaistaa tasojen erillisyyttä (Lutas 2016, 29, 36–37, 40).

Aloitin analyysini tutkimalla, mitkä kielelliset ja typografiset keinot erottavat kerronnallisia tasoja *Maailman luonnollisimmassa asiassa*. Seuraavaksi käsitelen multimodaalisia keinoja, jotka esittävät tasojen ylityksiä ja linjautumisia. Jälkimmäisessä osassa tarkastelen *Mrs. Milkywayn* tyylikeinoja, kuten kursiiivia ja äänteellistä kuviointia, kerronnallisia tasoja erottavina tyyllillisinä tunnuspiirteinä. Lopuksi erittelen tasojen välisiä rikkoumia ja sulautumisia soveltamalla niiden analyysiin tyyllillisen tartunnan käsitettä.

Ekssiivinen ja epäröivä metakerronta

Maailman luonnollisimmassa asiassa keskeneräistä käsikirjoitusta kommentoi tarinan ulkopuolinen ja pseudotekijällinen kertoja. Tarinamaailman tason muo-

dostava romaaniluonnos kertoo päähenkilö Ernstin yhä kummallisemmaksi käyviä vaiheita Berliinissä, kun hän törmää salaliittoon ja löytää työpaikkansa kellarista mustan kuution, joka tuntuu saattavan sijoiltaan niin kertomuksen ajalliset suhteet kuin kerronnalliset rakenteetkin. Kerronnan muokkaantuvuus korostuu niin ikään käsikirjoituksen ulkoasussa, sillä teksti pursuaa kirjoituksen luonnosmaisuuksia osoittavia yliviivauksia sekä alaviitteitä. Etualaistuvien typografisten keinojen on todettu tuovan esiin painetun kirjallisuuden riippuvaisuutta teknologiasta (Maziarczyk 2011, 175), ja *Maailman luonnollisimmassa asiassa* kerronnan ja kirjoittamisen teknologinen ulottuvuus painottuukin useaan otteeseen.

Kerronnan tyyliä luonnehtii eksessi eli ylenpalttisuus, joka on tutkimuksessa yhdistetty kokeelliseen romaanitaiteeseen. Tällaiseksi voidaan ymmärtää merkityksen välittymistä hankaloittava kielellisen ja visuaalisen aineksen generoiva vyöryttäminen. (Piippo 2019, 215–216; Kurikka 2016, 91–92, 93.) Kielellinen eksessi kuuluu Rimmisen kertomataiteen ominaispiirteisiin, ja jo esikoisproosateoksessa *Pussikaljaromaani* (2004) epämääräisyyttä ilmaisevat ”jokin” ja ”jotenkin” poikivat yhä uusia verbaalisia täsmennyksiä tekstiin. Eksessille tyypillinen generointi vaikuttaa Rimmisen romaaneissa myös kerrontaan: Maria Mäkelä (2015, 34) on kirjailijan *Pölkky*-romaanin (2007) käsitellessään todennut, että teoksessa kielen ja fiktiivisen todellisuuden välillä vallitsee jatkuva epäsuhta, kun seikkaperäinen esittäminen vie toistuvasti enemmän aikaa kuin kerrottujen tapahtumien kulku. Ristiveto on Mäkelän mukaan luettavissa realistisen romaanikerronnan konventioiden kommentaariksi.⁴

Ristivedon ohella *Maailman luonnollisimmassa asiassa* esiintyy metakerrontaa, joka on usein yhdistetty tekijällisen auktoriteetin (*authorial authority*) osoittamiseen ja kyseenalaistamiseen (ks. esim. Nünning 2005, 37–38; myös Macrae 2019, 81). Rimmisen romaanin ylenmääräiseen reflektointiin kuuluvat alusta alkaen metakompositionaaliset eli kerronnan rakennetta koskevat arviot sekä erinäiset kielelliset huomiot:

tapaus Ernstiin nyt vaan (vain?) juottuu paikoin sen verta (verran?) typeryttävä määrä rikkomuksia niin rutiineja, lajityypillisyyksiä, luonnonlakeja kuin jonkinlaista universaalia säädyllisyyttäkin kohtaan, ei tähän nimenomaiseen poikkeamaan liene syytä (ainakaan nyt) paneutua tämän syvällisemmin, ja vaikka itse kiirehtisinkin jo kerkeästi niiden niin kovin valitettavien joskin väistämättömien tapahtumien pariin, joiden kohdalla totunnaisuuksien korttitalo alkaa vavista ja huojahdella, olen luvannut kirjata kaiken juuri niin kuin se – kaikki – tapahtui, joten tällaisten vapauksien suhteen olen yksinkertaisesti neuvoton. (MLA, 14.)

Kysymys- ja sulkumerkein liputetut kirjakieliset ilmaisut tekevät näkyväksi kertojan epävarmuuden sopivasta kielellisestä rekisteristä ja sen varioinnista. Metakompositionaaliset kommentit antavat puolestaan ymmärtää, ettei kertoja

myöskään ole aivan varma tapahtumien esitysjärjestyksestä saati siitä, mitkä asiat ovat kertomisen arvoisia eli kerrottavia. Tähän ”neuvottomuuteen” liittyy liioiteltu pyrkimys tarinan täsmälliseen rekonstruoimiseen: kertoja painottaa luvanneensa ”kirjata kaiken juuri niin kuin se – kaikki – tapahtui”. Metakerrota ilmaisee siis epävarmuutta kerronnallista ja kielellisistä konventioista, ja siten se on luonteeltaan kerronnallista auktoriteettia horjuttavaa (*undermining*) (ks. Nünning 2005, 31–32).

Kielellisen empimisen rinnalla esiintyy tiuhaan yliviivauksia, jotka voivat niin kyseenalaistaa merkityksen välittymistä kuin esittää toimituksellisesta kajoamista (van Peer 1997, 44–45; ks. myös Joensuu 2020, 184). Rimmisen romaanissa yliviivaukset viestivät pääosin kerronnallisen kompetenssin uupumista:

Ja sitten, viimeistään kun ajan pyörä oli jälleen narskauttanut Ernstin radan ali ja Adlershofin juna-aseman ohi, kävi ilmi että aika-avaruusjatkumo oli nyt todella joutunut jonkin lajin ”kuperkeikautuksen” uhriksi, kuten Ernst asian ilmaisee. Liha oli ~~niin sanoakseni~~ Ernstin niin sanoakseen (?) liuennut toiseen kohtaan kalenteria. (MLA, 36.)

Yliviivaus ja sulkuihin upotettu kysymysmerkki vihjaavat, ettei kertoja täysin hallitse tajunnankuvauksen eri muotoja ja niiden suhdetta kerronnallisiin tasoihin. Päänvaivaa aiheuttaa katkelmassa se, pitäisikö humoristinen letkautus paikantaa tarinamaailman tasolle (Ernstin mietteeksi) vaiko kerronnan tasolle (kertojan omaksi kommentiksi). Niinpä yliviivaus on mahdollista lukea tasoja erottavana keinona, joka samalla korostaa kerronnallisen kommunikaation ja sen lainalaisuuksien ongelmakohtia. Samalla yliviivaus korostaa kerronnan jatkuvaa editointia, kirjoitusta leimaavaa kerronnallisten tasojen toistuvaa jäsentämistä.

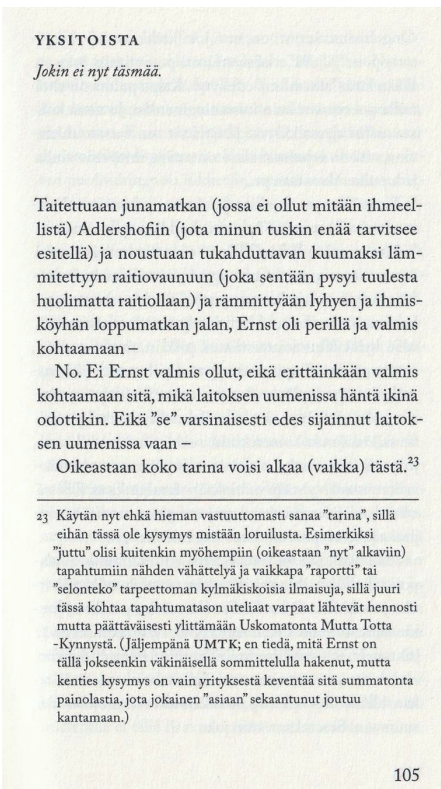
Tasojen erottelemisen vaikeus tulee erityisen näkyväksi niissä tilanteissa, kun kerronnan ja kerrotun väliset ajallisuudet leikkaavat keskenään. Tällöin ajallisuutta osoittaviin keinoihin liittyy kielellistä toistoa, joka pakottaa tulkitsemaan uusiksi deiktisten ilmausten viittaussuhteita, kuten seuraavissa katkelmissa.

- (1) Nyt (nyt-nyt) minun täytyy tunnustaa, että putoan ainakin ajankulun suhteen täydellisesti kärryiltä. Nyt(!) Ernst nimittäin omien sanojensa mukaan sekä istuu yhä tuolillaan kellarilaboratoriossa että käy yhä uudelleen kotona, toimittaa päiviään niin normaalisti kuin nyt tällaisessa hajaannuksessa mahdollista, mutta kököttää kuitenkin (jotenkin) samaan aikaan kuution vieressä (ja niin kuin tässä ei olisi riittämiin, myös ”jonkinlaisessa maailmankaikkeudessa”). (MLA, 181.)
- (2) Ja nyt (tällä kertaa nyt-nyt) ”tapahtui” myös jotakin sellaista, että minun oma keinovalikoimani näyttäytyy jälleen lannistavan avuttomana kaiken tämän samanaikaisuuden äärellä (MLA, 337).

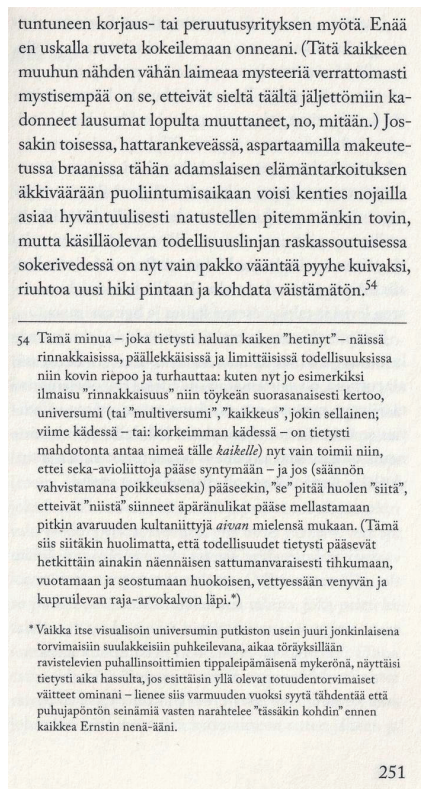
Toistuva, suutahtamiseen ja torumiseen assosioituva ”nyt-nyt” viittaa lainatuissa katkelmissa kerronnan ja kerrotun preesensin linjautumiseen. Kerronnallisten tasojen yhtäaikaisuus tuntuu koettelevan kertojan käsityskyvyn ja kielellisen ilmaisun rajoja. Turhautumista korostavat entisestään metakerronnalliset parahdukset, joissa kertoja tunnustaa putoavansa ”ajankulun suhteen täydellisesti kärryiltä” (1).

Paratekstuaalinen ja graafinen horjuttaminen

Maailman luonnollisimmassa asiassa metakerronta ei rajoitu pelkästään leipätekstissä esiintyvään pohdintaan, vaan kerrontaa kommentoidaan myös alaviitteissä ja lukujen motoissa. Aiemmassa tutkimuksessa paratekstuaalinen metakerronta on ymmärretty kuuluvaksi kerronnan ulkopuoliselle, toimitukselliselle tasolle (Nünning 2005, 23). Rimmisen romaanissa paratekstien metakerronta ei noudata tällaista jaottelua:

Kuva 1, MLA 105

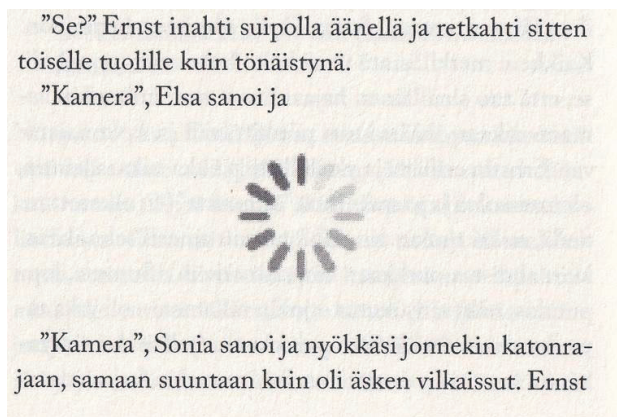
Kuva 2, MLA 251

Tarinan alkua ja fiktiivisyyttä täsmentävä alaviite 23 kiinnittyy metakompositionaaliseen kommenttiin, jossa kertoja ehdottaa vaihtoehtoisia esitysjärjes-

tystä tapahtumille (kuva 1). Samalla kertoja kiistää leipätekstin metafiktiivisen huomion painottamalla, ettei kyse ole "mistään loruilusta". Ylittämistä kuvaavat metaforat ja viittaukset kvanttifysiikan konsepteihin, kuten multiversumiteoriaan, heijastelevat puolestaan kerronnan tasojen välisiä rikkoumia (kuva 2). Tämänkaltaiset kommentit ovat tulkittavissa metaforiseksi metakerronnaksi (Nünning 2005, 25–26), jossa pohdinnat eri ajallisuuksista ja todellisuuksista viittaavat samanaikaisesti romaanin kerrontaan.

Kertojan tilitys (kuva 2) eri todellisuuksien limittymisestä purkaantuu kuitenkin kaksinkertaisessa alaviitteessä. Siinä paratekstuaaliset metakommentaarit tarkennetaan nurinkurisesti päähenkilön pohdinnaksi, siis kerrotun eikä kerronnan tasolle. Sekaannuksen koomisuutta korostaa viittaussuhteiltaan epäselvien deiktisten pronomiinien toisto (alaviite 54), kun kertoja yrittää kuvata kerronnan omituisuuksia. Liioitteleva konkretisointi on sekin humoristista, sillä abstrakteihin kerronnallisiin tasoihin viitataan konservatiivista pahennusta huokuvin ilmauksin "seka-avioliitto[ina]" ja kerronnallisia rajanylityksiä luonnehditaan jopa "äpäranuliko[iksi]".

Paratekstuaalisen metakerronnan lisäksi romaaniin on upotettu kerrontaa katkovia graafisia elementtejä. Tällaisia ovat esimerkiksi kuvat ja piirrookset, jotka herättävät kynnystekstien tavoin kysymyksiä kerronnallisten tasojen suhteista. Kerronnallisia tasoja horjuttaa esimerkiksi verbaalisen kerronnan hetkellisesti katkaiseva latauskuvake:

Kuva 3, MLA, 190

Latausikoni ohjaa huomion kerronnan ja kirjoittamisen yhteenkietoutumiseen, kun kerronta takkuuntuu ohjelmistopäivitykseen tai johonkin muuhun kertojan konetta vaivaavaan ongelmaan. Katkos synnyttää paralleelleja kahden kerronnallisen tason välille, sillä kertojan koneen päivityessä päähenkilö menettää hetkellisesti tajuntansa. Latauskuva esittää siis ikonisesti kerronnan ja kerrotun leikkaavaa ellipsiä, mutta sitä on mahdollista lisäksi tulkita tasojen yhdistävänä syllepsiksenä.

Latausikonin kaltainen, kirjoitusprosessia merkitsevä kerronnallisten tasojen rikkouma ilmaantuu tekstiin, kun vu-kirjainjono keskeyttää äkillisesti kerronnan (MLA, 150). Kertojan mukaan tekstuaalisen kömmähdyksen syynä on kissan tassuttelu näppäimistöllä, ja niinpä kirjainjono korostaa kerronnan alttiutta teknologisille oikuille. Pian kertoja alkaa kuitenkin varioida kirjainten lukumäärää ja nimeää sen Ernstin tajuntaa halkovaksi ”häiriöääneksi”. Kertoja myös vakuuttaa alaviitteessä, että äänen lähteenä ”EI ollut kissa” (MLA 151). Merkkilitanian muuntaminen henkilöhaahmon havainnoksi on ymmärrettävissä laskevana metalepsiksensä, jossa kerronnan tason lipsahdus tunkeutuu tarinamaailmaan (ks. Alber & Bell 2012, 168). Samalla sitä voi tulkita kertojan epätoivoisena yrityksenä juurruttaa sattumus osaksi kerrottuja tapahtumia: toistuvat kömmähdykset ja niiden kommentointi luovat vaikutelmaa kerronnasta, joka ei tahdo pysyä kertojan hyppysissä (ks. Macrae 2019, 78).

Maailman luonnollisimmassa asiassa erilaisten metatekstuaalisten keinojen kirjo ohjaa merkittävästi romaanin lukemista. Itseviittaavien keinojen ylenmääräisen viljelyn aikaansaamaa esteettistä vaikutelmaa on Werner Wolfin mukaan mahdollista ymmärtää vastaanottoa säätelevänä metarefleksiivisenä tilana (*metareflexive zone*), jossa tarinamaailman esittämisen sijaan kerronnan pääpaino on tekstin välitteisyyden reflektoinnissa (2009, 28). Tällöin metatekstuaaliset keinot korostavat ja tematisoivat kerrontaa rikkomalla sen konventioita (ks. myös Rajewsky 2009, 149–150). Nünning (2005, 43) on kirjoittanut samasta ilmiöstä Laurence Sternin metaromaaniklassikossa *Tristram Shandyssa*, jossa kaunokirjallinen kerronta itsessään nousee kerronnan kohteeksi. Näin käy Rimmisenkin teoksessa, kun kerrontaa säätelevät lainalaisuudet ja niiden murtumat tuntuvat kertojasta niin ylitsepääsemättömän kummallisilta, että niiden ihmettely osoittautuu lopulta itse tarinan kertomista tärkeämmäksi tehtäväksi.

Kerronnallisia tasoja erottavat tunnuspiirteet

Toisin kuin Rimmisen romaanissa, Laakson *Mrs. Milkywayssa* metakerronnan kohteena ei ole kertojan oma käsikirjoitus vaan toisen kirjoittajan kaksi erillistä kertomusta. Romaanissa kirjallisen työnsä kanssa kipuileva luovan kirjoittamisen opettaja lukee tekstejä, jotka on kirjoittanut hänen ”lentoemäntänaiseksi” nimittämänsä oppilas. Entisen oppilaan kadottua opettajan tehtäväksi on tullut käydä läpi tämän jälkeensä jättämää tekstinivaskaa. Teoksen kerronnallisia tasoja on mahdollista mallintaa seuraavasti:

1. taso (kehyskertomus): kertojana luovan kirjoittamisen opettaja
2. taso (sisäkkäiskertomukset): kirjoittajana entinen oppilas
 - 2.A) *Mrs. Milkywaysta* kertova teksti
 - 2.B) Tyttö nimeltä Pan

Alussa tasot 1 ja 2 näyttäytyvät jokseenkin selkeästi eroteltavina ja hierarkkisina, vaikka teoksessa vuorottelevat eri kertojien fragmentit. Tasojen erillisyyttä tukevat graafiset erityispiirteet, muun muassa käsialan tavoin toimiva kirjasilaji. Kunkin tason kerrontaa luonnehtii myös omanlaisensa kirjallinen tyyli, joiden eroihin liittyy kitkaa: opettaja tunnustaa useaan otteeseen pelkäävänsä kirjoittamista ja siihen kuuluvaa luovaa heittäytymistä, mitä hän vertaa lento-pelkoon (MM, 76). Oppilaansa tekstiä hän sen sijaan moittii liialliseksi erilaisin metaforin, esimerkiksi toteamalla tämän kirjoituksen olevan täynnä yhä ”uusia lähtökiihdytyksiä, yhä uusia *boardauksia*” (MM, 63–64, kursivi alkuperäinen).

Toisen sisäkkäiskertomuksista on otsikoitu ”Tyttö nimeltä Pan”. Otsikointi viittaa aikuistumista karttelevaan Peter Paniin, joskin se yhdistyy myös tunnettuun Pan American World Airways -lentoyhtiöön.⁵ Oman vivahteensa nimen tulkintaan tuovat mielleyhtymät dionyysistä kaaosvoimaa symboloivaan Pan-jumalaan. Siksi ei ole yllättävää, että tytöstä kertovat osiot ovat eksessin sävyttämiä. Esimerkiksi syntymäpäiväjuhlasta kertovassa katkelmassa huomio kiinnittyy tekstin kohosteiseen äänteelliseen asuun:

Sitten pidettiin taas kutsut. [-] **Cream crackereissä** oli päällä metwursti-**kurkku**. **Pyöritetiin pulloa, sihi-sihi khi-khi**, ehkä vielä vähän trikolorijää-**telöä** ja suklaa**hippupikkuleipää**...

Bang bang, ja sitten kaikki syntymäpäivämekkotytöt menivät kellariin! **Kääks!** [-] **Hu-hu-huu!** Apua! Äkkiä pakoon! Ja niin kaikki syntymäpäivä-**mekkotytöt** lähtevät juoksemaan pakoon, kiljutaan, voi hurja, lakanahaamu ajaa takaa ja pyydystää tyttöjä ja tytöt ryntäävät piiloon perunakomeron taa! **Kääks**. Siellä perunakomeron takana Panille tulee yhtäkkiä ihan hirveän kylmä ja kuuma ja punainen olo ja Pan valahtaa ja kitapurje repeää eikä Pan saa enää aerobisesti ilmaa! **Huu, uuh uuh** (MM, 43–44, lihavoinnit lisätty).

Kerronta vilisee niin allitteraatiota, assonanssia kuin sisäsointujakin sekä onomatopoeettisia ilmauksia, ja äänteellisyyden kohosteisuus tuottaa illusion lapsen tavasta kielellistä maailmaa. Äänteellisyyttä korostavat lisäksi huu-dahdukset, jotka esittävät lapsen välittömiä reaktioita, kuten ihmetystä ja jännitystä. Äänteellisen kuvionnin ja sen affektiivisen luonteen vuoksi tyyliä voi luonnehtia ylenpalttisenä. Tällöin tunnekokemusten kohosteisuus samanaikaisesti sekä kiihdyttää että hidastuttaa lukemista (Kurikka 2016, 101).⁶ Tekninen ja tautologinen toteamus ”saada aerobisesti ilmaa”, jota voi pitää poikkeavana lapsen kokemusmaailmaa jäljittelevässä kerronnassa, näyttäytyy sekin merkityksen välittämistä hidastuttavana lisänä.

Tekniset ilmaukset toistuvat romaanin toisessa sisäkkäiskertomuksessa, jotka keskittyvät lentoemäntänä työskentelevään Mrs. Milkywayhin. Näiden katkelmien kerrontaa värittää kauttaaltaan ammatillinen erityissanasto ja monikielisyys, jotka voidaan nekin lukea vastaanottoa samanaikaisesti kiihdyttäväksi ja vaikeuttaviksi keinoiksi:

Bang bang. Boeing 321 katkeaa kahdesta kohtaa paineistettua alumiini-silumiinirunkoa ja hajoo ilmassa kolmeksi erisuuruiseksi, epäkeskoksi kappaleeksi. Matkalentonopeuden 0,84 Mach muutos suhteessa kuluneeseen aikaan törmäyksen kaltainen, kahdeksan exitin ekspansio yhdeksi suureksi räjähdysenomainen. Valtavan paineaallon voimasta executive-luokan aromilasit ~~turskahtavat~~ tuusannuuskaksi ja kietoutuvat ilmassa kuumiin pyyhkeisiin samalla kun kolmebee-matkustajan sutjakasta mustasta business-trolleyistä purkautuu matkustamonlohkareeseen neljätoista kondomipakkausta, joista kahdeksannen kulma osuu lockerista pudotessaan ilkeästi itse vilkkusilmää mykiöön. Etupään galleyyn juomatarjoiluvau-
nu paiskautuu sallittua kaksi ja puoli senttiä liian lyhyeen hameeseen pukeutunutta tummaverikkömoa takareiteen ja räjähdysen voimasta kimpoava Pomerol-pullo sinkoutuu suoraan kyseisen CA:n vastikään hyaluronihapolla operoidusta ylähuulesta sisään halkaisten kitapurjeen. Kukat, jotka vaaleaverikko service chef oli itse ostanut juhlistaakseen syntymäpäivää eli toisin sanoen välittääkseen itsestään kuvan esimerkillisen

Kuva 4, MM, 11

Kerronnassa erityissanasto ja lento-onnettomuuden esittäminen generoivat lisää tekstiä: "exitistä" liu'utaan allitteraation avulla "ekspansioon", kun sekasorto etenee matkustamossa "räjähdysenomaisesti". Äänteellisen kuvioinnin, monikielisuuden ja sanaston lisäksi Mrs. Milkywayn kerronnan tunnuspiirre on kirjasintyyppi, joka luo mielikuvia kirjoituskoneella näpytelystä tekstistä. Siinä missä Rimmisen romaanissa kirjoituksellisuus yhdistyy humoristisuuteen, Mrs. Milkywayssa kirjoituksellisuus simuloi kerronnan psykologista välittömyyttä ja luovaa lennokkuutta. Yli- ja alleviivausta voi puolestaan lukea opettajan toimittuksellisina merkintöinä, jotka näyttävät yrityksiä suitsia oppilaan rönsyvästä kirjallista ilmaisua.

Luovan kirjoittamisen opettajan kerronnan tunnuspiirteenä on toistuva kursiivi. Kursivointia voidaan tulkita kaunokirjallisuudessa esimerkiksi ikonisesti äänenvoimakkuuden ilmaisuna tai ironisena korostuksena (Nørgaard 2009, 150–152), mikä herättelee tarkkailemaan kursivoitujen sanojen mahdollisia kaksoismerkityksiä. Kursiivi performoi myös opettajan kerronnallista auktoriteettia. Tulkintaa aktivoivat etenkin opettajan mieltymys sivistys-

sanoihin sekä romaanin päättävän, osittain sepitteellisen ”Literary checklistin” viittaus ”von Besserwisserin” teokseen ”Ylimielisen kielen kohosteinen käyttö” (MM, 172). Kursiivia lisäksi reflektoidaan metakielellisissä ja -tekstuaalisissa kommentteissa:

- (1) Silkkää näkemyksetöntä yksinpuhelua, joka *manifestoitui pitelemättömin, hyperbolisin kursiivein fraseerattuna...* Minun olisi ryhdistäydyttävä tai muuten olisin vaarassa menettää *kompetenssini* ja mieleni hallinnan (MM, 41, kursiivi alkuperäinen)
- (2) Kuka tai mikä minä oikeastaan olin, olinko mitään, olinko edes olemassa ilman iänikuista, itsetietoista, kaikkietävää *kursiiviani*? (MM, 77, kursiivi alkuperäinen.)

Opettaja mieltää kursiivin asiantuntijuutensa tunnusmerkiksi, osoitukseksi ”kompetenssi[sta]” ja ”kaikkietäv[yydestä]”, joskin huomioon sekoittuu itse-tiedostavaa ironiaa. Kursiivi yhdistyy myös itseilmaisun tiukkaan hallintaan, sillä retorinen kysymys (2) vihjaa tyylipiirrettä kertojan minuuden perustaksi. Samalla opettaja kertoo pelkäävänsä hallinnan menettämisestä ja luonnehtii omistusmuodon merkitsemää kursiiviaan ”pitelemättömäksi” (1). Identiteetin pelkistyminen yhteen tyyllilliseen ominaispiirteeseen korostaa minän tekstuaalisuutta (ks. Macrae 2019, 76) sekä kirjallisen ilmaisun merkitystä opettajan persoonalle.

Romaanin rakenne, jossa eri kertomukset lomittuvat, houkuttelee lukijaa vertailemaan kirjoittajien diskurssien tyylipiirteitä. Vertailuun yllyttävät lisäksi luovan kirjoittajan toistuvat metakielelliset kommentit:

Eipä silti, eivät naisen tuottamat tekstitkään avittaneet toisten lähestymisyrityksiä yhtään sen enempää, päinvastoin, oli aivan kuin naisen kieli olisi ollut lukkojen takana ja tavoittamattomissa ja aivan kuin hän olisi rakentanut toisinaan liki psykoottisista sanoistaan itselleen suojamuuria, latonut kolme metriä korkeaa ja kaksi metriä paksua tiiliseinää, jonka läpi hän ei itse päässyt ulos eivätkä toiset sisään. [-] kenties naisen symbolisen kielen alueella oli tapahtunut ratkaisevassa kehitysvaiheessa jotakin, jonka tähden nainen oli jäänyt kielensä kanssa jonkinlaiseen välitilaan, transit-aulaan, jossa lähtöportteja avataan ja suljetaan, mutta samalla ollaan *ei-missään*. (MM, 18–19, kursiivit alkuperäiset.)

Huomioissaan opettaja paikantaa kompetenssinsa psykoanalyttisen kielifilosofian piiriin, ja hän korostaa oppilaansa sukupuolta viitaten tähän jatkuvasti ”lentoemäntänaisena” tai ”naisena”. Sukupuolittaminen saa vähättelevän sävyn, sillä se palauttaa oppilaan kielellisen ilmaisun tämän oletettuun naiseuteen. Kirjoituksen kohosteiset tyylikeinot edustavat puolestaan häiriötä oppilaan

kielellisessä kehityksessä: opettaja kuvaa oppilaan kieltä läpäisemättömäksi ja alleviivaa luonnehdintaa seinän metaforalla. Myöhemmin hän kuitenkin tunnustaa itse kärsivänsä valkoisen paperin kammosta (MM, 76), mikä saa epäilemään, että oppilaan kieltä soimatessaan hän kirjoittaa todella omasta luovasta lukkiutuneisuudestaan. Kerronnalliset tasot näyttäytyvät kommentissa vielä erillisinä ja hierarkkisinä, mutta romaanin edetessä eroja ylläpitävät tyylipiirteet alkavat osoittaa tasojen välisiä sekaannuksia samalla kun ne tekevät näkyväksi opettajan hupenevaa kontrollia.

Tasojen ylittävät tyylliset tartunnat

Tajunnankuvauksia tutkinut Dorrit Cohn (1983/1978, 33) on nimittänyt tyylliseksi tartunnaksi (*stylistic contagion*) henkilöhaamon kielellisen ilmaisun tunnuspiirteiden vuotamista osaksi kertojan diskurssia. Termiä voidaan soveltaa myös alemman kerronnallisen tason tyylipiirteiden tiukuessa osaksi ylempää tasoa muutoin kuin dialogin ja tajunnankuvausten reunamilla. Samuli Hägg on Thomas Pynchonin *Gravity's Rainbow* -romaanin (1973) analysoidessaan viitannut Hugh Kennerin nimeämään ”Setä Charlesin periaatteeseen”, jolla voidaan kuvata tämänkaltaista kerronnallisten tasojen vuotamista. Hägg on selkeyttänyt periaatetta kahtiajaolla, jossa versioista ”kapeampi käsittelee kertojan ja henkilöhaamojen diskurssien sekoittumista”, siinä missä laveamassa kerronta rakentuu kokonaan henkilöhaamon ehdoilla (2004, 225–227). Määritelmä lähenee metalepsistä, ja sekaannuksia eri kerronnallisten tasojen diskursseissa on mahdollista lukea kerronnallisen transgression muotona (ks. myös Fludernik 2003, 395–396).

Tartuntoja etualaistavat *Mrs. Milkywayssa* graafiset keinot. Samoin kuin Rimmisen teoksessa, yliviivaus osoittaa Laaksonkin teoksessa toistuvasti kerronnallisten tasojen huojuntaa. Toimituksellinen merkintä ilmestyy opettajan kerrontaan ensimmäistä kertaa kesken arkisen muistelun:

Elämäni tuohon aikaan, kahdeksan vuotta sitten, oli aivan liian monisäikeistä ja mentaalisti kiinnostavaa, jotta olisin ehtinyt pysähtyä *inventoimaan* irtaimistoani, saati parsimaan kokoon ylitseturskahtavia aurinkopatioja (MM, 50, kursiivit alkuperäiset).

Typografinen keino esiintyy yhdyssanassa, jonka ensimmäinen osa viittaa ylittämiseen. Yliviivaus merkitsee tyyllistä tartuntaa, johon voidaan lukea sekä typografiset keinot että äänteellinen kuviointi. Tartunnan vaikutelmaa lisäävät myös leksikaaliset valinnat, sillä ”turskahtavat” on yliviivattu aiemmin *Mrs. Milkywayn* kerronnassa (ks. edellinen alaluku). Sanan aiempi yliviivaus voidaan siten tulkita oppilaan kertomuksen peukalointina, joka kostautuu myöhemmin tyyllisenä tartuntana.

*Kysymys- ja sulkumerkein liputetut kirjakieliset ilmaiset
tekevät näkyväksi kertojan epävarmuuden sopivasta
kielellisestä rekisteristä ja sen varioinnista.*

Tasojen sekaannukset oirehtivat lisäksi opettajan kerronnassa rekisteriä koskevinä lipsahduksina, jotka kantavat kaikuja oppilaan teksteistä:

Seuraavana päivänä minun oli ollut määrä lähteä Rio de Janeiroon, *Writing a Story – The Many Dimensions of Transference and Countertransference* maailmankongressiin puhumaan luovan kirjoittamisen menetelmien hyödyntämisestä integratiivisessa psykoterapiassa, enkä ollut vielä lainkaan pakannut **cabinkokoista** matkalaukkua enkä suoraan sanottuna edes varma, olinko kylliksi *kokonainen* raahatakseni itseni toiselle mantereelle (MM, 36; kursiivit alkuperäiset, lihavointi lisätty)

”Cabinkokoinen matkalaukku” on jäljitettävissä *Mrs. Milkywayn* monikieliseen jargoniin. Samassa yhteydessä opettaja ilmaisee epäilevänsä, onko hän enää ”kylliksi kokonainen” ja sanaa painottaa kursiivi. Epäily kielennetään lisäksi samassa virkkeessä, jossa opettaja kertoo matkasuunnitelmistaan kirjoittamista ja transferenssia käsittelevään kongressiin. Kohosteiset yhteensattumat ohjaavat lukijaa tarkkailemaan opettajan kielen ja psyyken suhdetta sekä sitä, miten mielen hajoaminen ja tyylliset tartunnat kytkeytyvät toisiinsa.

Kerronnallisen kontrollin asteittainen menetys näkyy esimerkiksi sanojen katkeamisena, toistuvana kielellisenä kompasteluna. Kohosteisin esimerkki tästä on Pan-tytön syntymäpäiväkuvauksesta tutun, haamun huhuilua esittävän h- ja u-äänteiden yhdistelmän variointi:

- (1) Tunsin miten vatsani pohjassa **humahteli** – **hum, hum, Humbert?** (*lopetal!*) (MM, 124, kursiivit alkuperäiset, lihavoinnit lisätty.)
- (2) Syyllisyydentunteensa peittämisessä hän oli äärimmäisen taitava – **hu-hu-huomasiko sen?** (MM, 125–126, kursiivit alkuperäiset, lihavoinnit lisätty.)

Ruumiilliset, jännitystä ja kiihtymystä vihjaavat tuntemukset ja ”humahtelu” kytketään allitteraation saattelemana Vladimir Nabokovin *Lolita-romaanin* (1955) kertojaan, Humbert Humbertiin, ja viittauksen voi tulkita korostavan tartuntojen mahdollista eroottisuutta. Opettajan vastalause ”(lopeta!)”, on upotettu sulkuihin, mikä tekee näkyväksi tartunnan hallitsemattomuuden, samalla kun se luo vaikutelmaa sivuäänestä. Huomasiko-sanan ensimmäisen tavun erottaminen ja toisto luovat puolestaan toisessa katkelmassa mielikuvaa änkytämistä tai huohottamisesta, opettajan ilmaisun ajoittaisesta riistäytymisestä keholliseksi ja hallitsemattomaksi ääntelyksi.

Romaanin edetessä tyylliset tartunnat saavat yhä enemmän jalansijaa opettajan kerronnassa. Tartunnat valtaavat myös kerronnan tyylin keskeisimmän ominaispiirteen, kursiivin:

- (1) Nainen oli pudonnut prinssi Siegfriedin käsivarsilta [--] juuri kun hänen oli määrä tehdä joutsenprinsessa Odette-Odilena suuri kansainvälinen läpimurto...murto (MM, kursiivit alkuperäiset, 116)
- (2) Halusin keskittyä ymmärtämään, minkä ihmeen takia tuon naisen jäämistö oli täynnään *lento-onnettomuus uutisia* ja mitä johtopäätöksiä voisin tehdä niistä suhteessa Atlantin yläpuolella vajaata vuotta aiemmin kadonneen lentokoneen tapaukseen? Enhän ollut tiennyt tuon naisen elämästä
tissit? titsit? tussut? tislit? tilsit? tout de suite? dix-huit? (MM, 136, kappalejako ja kursiivit alkuperäiset)

Tyyllinen tartunta ilmenee ensimmäisessä katkelmassa läpimurto-sanana liukumisena eläimelliseksi tai lapsekasta murinaa imitoivaksi äänteelliseksi toistoksi, jonka voi lukea myös kiusoittelevaksi hännäämiseksi. Siinä missä opettaja käyttää kursiivia käsitteellistävänä tai ironisena korostuksena, painottaa kursiivi tartunnassa pikemminkin poikkeavaa intonaatiota tai sivuääntä, kerronnan hetkellistä kaappaamista. Samanlainen vaikutelma syntyy toisessa katkelmassa, jossa äänteellinen kuviointi ja monikielisyys muistuttavat oppilaan kirjallista tyyliä. Kaappaamisen vaikutelmaa tukee rekisterin ajoittainen vaihtuminen alatyyliseksi ja puhekieliseksi.

Kerronnalliset rajanylitykset eivät jää pelkästään diskursiivisiksi, sillä opettaja on kuulevinaan ”ahnasta ja hekumallista ääntä” kylpyhuoneestaan (MM 90). Myöhemmin vieras valtaa hänen sänkyänsä:

Mikäli aavistukseni osuisivat oikeaan, *joku* todellakin olisi nukkumassa vuoteessani – enkö vain jo kuullutkin eteisaulaan asti uuh-huulten unensekaista makeaa maisketta ja jälkiä nautinnollisista piehtarovista *liikkeistä*, kyllä, juoksevaokoirakuvioisen villamattoni päällä sijaitsevassa vuoteessa taatusti oli joku, pyörimässä pyhimässäni, aah uuh, oiristelemassa omimmassani

[--] Vapisin, trä-rä-risin ja puristin kiinni eteisen seinästä (MM, 122, kursii-
vit alkuperäiset)

Makuuhuoneesta kantautuvaa ääntä voi tulkita nousevana metalepsiksenä (*ascending metalepsis*), jossa alemman kerronnallisen tason kertoja tai henkilö hahmo tunkeutuu ylemmälle kerronnalliselle tasolle (ks. Alber & Bell 2012, 166–167). Tartunnassa uuh-huulet-sanapari nojaa äänteelliseen kiasmukseen, jossa huulet-sanan ensimmäinen tavu peilaa äännähdyistä. Samaa kirjainyhdistelmää on kaiutettu Pan-tytön kerronnassa haamun ääntelynä sekä ilman haukkomisen imitointina, muodossa ”huu uuh” (ks. edellinen alaluku). Huohotusta merkitsevän uuh-äännehdyksen assosiointi huuliin ja ”makeaan maiskeeseen” saa erotisoituvan kaksoismerkityksen. Voihkiva ääni kuuluneen vuoteessa mas-
turboivalle vieraalle, ja ääntelyn kiihkoa tukevat entisestäään itsetyydytykseen viittaavat hyperboliset ja alkusoinnulliset eufemismit. Opettajan verbalisoidessa ruumiinsa tärinää jää kuitenkin epäselväksi, kuka nautinnon kourissa todella vaikertaa.

Kursiivin ja äänteellisen kuvioinnin lisäksi tyyllilliseksi tartunnaksi voidaan laskea tyografinen poikkeama, kun *Mrs. Milkywayn* kerrontaa merkitsevällä kirjaintyyppillä painettua tekstiä alkaa esiintyä kursiiivissa:

*Ylituuletus eli liikahengitys järkyttää elimis-
tön happo-emästasapainoa. Se tarkoittaa syvää
ja tiheää hengitystä, jonka seurauksena veren
hiilidioksidipitoisuus laskee liikaa. Ionisoi-*

Kuva 5, MM, 117

Vastaavalla kirjasinlajilla merkittyjä lyhyitä katkelmia on aiemmin romaanissa esiintynyt ilman kursivointia, mutta katkelmat on erotettu ympäröivästä tekstistä sulkeisilla. On mahdotonta sanoa, vuotaako kursivoiduissa katkelmissa *Mrs. Milkywayn* kerronnan kirjasinlaji osaksi opettajan kirjallista ilmaisua vaiko opettajan tyyllillinen ominaispiirre osaksi alemman kerronnallisen tason diskurssia. Koska mahdollisen rajanylityksen suunta jää epäselväksi, tulkitsen kursiiivin ja kirjasinlajin yhdistämisen esittävän tasojen sulautumista. Sulautuminen voidaan puolestaan mieltää metaforaksi luovan ilmaisun vapautumiselle, joka on tosin ristiriidassa katkelmien teknisen sanaston kanssa.

Sulautumisen ohella Laakson romaanin tyyllillisiä tartuntoja voidaan lukea kerronnallisen diskurssin halkeamisena. Siinä missä tasojen yhdistyminen painottaa tartuntojen vapauttavaa vaikutusta, hajoaminen yhdistää tyyllilliset tartunnat postmodernistisen kerronnan perinteeseen. Tällöin särö kertojan diskurssissa tematisoi kerronnan keinotekoisuutta (ks. Hägg 2004, 230). Myös toistuvat poikkeamat tavutuksessa voidaan ymmärtää halkeamista ikonisesti

esittävänä kielellisenä keinona. Samaa säröytymistä peilataan ajoittain romaanin taitossa, kun poikkeavat kappalejaot katkovat kielentämistä:

hurhur. Ja kuten tavallista, olin jatkanut marssimistani
kohti shuttlebussin pysäkkiä jättäen rouva Pryn rakkait-
ten harrastustensa pariin ja pohtinut kävellessäni lähin-
nä sitä, miten oma pikkutaloni siinä öisten katulyhtyjen
hohteessa pieneni pienenemistään, kunnes se pian, nou-
sevan laajarunkolentokoneen perspektiivistä katsottuna
tulisi näyttämään ensin miniatyyrinukketalolta, sitten
korkeintaan lavatoryn *flush*-nappulalta ja lopuksi
tuulen nopeuteen kahdeksan metriä sekunnissa
haipuvalta henkäykseltä, josta
ei jäisi jälkeäk
ään.

Niin

että pala

tuani Rion konferenssista

toukokuun kahdeksanneksi päiväksi

takaisin omaan pikkutalooni – joka ikään kuin *syntyi* taas
uudestaan kun zoomasin oikein korkealta laskeutuvan len-
tokoneen perspektiivistä

oikein matalalle ja vieläkin lähemmäs – en mitenkään voi-
nut uskoa, että vastapäisen pikkutalon asukas rouva Pry

119

Kuva 6, MM, 119

Taiton tehtävänä on perinteisesti kertomakirjallisuudessa kehystää ja rajata tekstiä merkityksellisiin osiin ja tuottaa tekstiin sidoksisuutta (Nørgaard 2019, 134–135). Poikkeavaa, tekstin yhtenäisyyttä hajottavaa asettelua voikin tulkita esityksenä kertojan mielen järkkymisestä (ks. Vaakanainen 2022, 216–220). Tällaiseen luentaan ohjaavat teoksen alkuun ja loppuun sijoitetut paratekstit, virallista dokumenttia parodioivat osiot, joissa viittaukset erilaisiin mielen-
terveydellisiin diagnooseihin limittyvät lento-onnettomuuksien raportointiin (MM, 5, 7, 179). Psykologisointia mielekkäämpää – ja kenties nautinnollisempaa

– on kuitenkin lukea metalepsiksiä ja metakerrontaa kirjoittamiseen liittyvänä luovana painiskeluna kaaoksen ja kontrollin välillä.

Lopuksi

Olen artikkelissani analysoinut kerronnallisia tasoja horjuttavia metatekstuaalisia keinoja, kuten metalepsiksiä ja syllepsiksiä, sekä niitä kommentoivaa metakerrontaa. Molemmissa tarkastelluissa teoksissa kerronnallisten tasojen ylitykset nojaavat kielellisiin ja graafisiin keinoihin. Rimmisen romaanissa kerronnan tasoja horjuttavat eritoten kerronnan ja kerrotun linjautumiset sekä kerronnan jatkuva ruotiminen. Laakson teoksessa horjuntaa aiheuttavat puolestaan tyyllilliset tartunnat, jossa alempien tasojen graafiset ja kielelliset tyyli- piirteet vuotavat osaksi ylemmän tason kerrontaa. Tutkimukseni antaa viitteitä siitä, että multimodaalinen analyysi voi valottaa kerronnallisten rajanylitysten ja linjautumisten uusia muotoja ja niiden kaunokirjallisia tehtäviä.

Kummassakin tarkastelemassani teoksessa metatekstuaaliset keinot korostavat kerronnan kirjoituksellisuutta. Kirjoituksellisuus tarkoittaa teoksissa niin prosessuaalisuutta, sidosta teknologiaan kuin kirjoittamista koskevan kontrollin ja kaaoksen välistä vuorottelua. *Maailman luonnollisimmassa asiassa* kirjoituksellisuus on humoristista kerronnallisen auktoriteetin pettämistä, joka osoittaa tarinankerronnan lakien paradoksaalista luonnetta. *Mrs. Milkywayssa* metatekstuaaliset keinot merkityksellistyvät myös paikoin koomisina, mutta samalla ne korostavat kirjoitusta kielellisenä työnä, jossa vuorottelevat hallinta ja heittäytyminen.

Viitteet

1 Olen itse suomentanut artikkelin sitaattit, ellei toisin mainita.
2 Metakerronnan narratologisen luokittelun rajoitteista ja kritiikistä ks. Meretoja 2019.
3 Kerronnallisten kommentaarien ja rajanylitysten risteämistä voi pitää suomenkielisessä kokeellisessa nykykirjallisuudessa varsin tyypillisenä piirteenä. Laakson ja Rimmisen romaanien lisäksi samankaltaisia keinoja esiintyy esimerkiksi Anu Kaajan kirjeromaanissa *Leda* (2017), jossa metalepsik-

set on kytketty sukupuolen esittämisen politisointiin (ks. Sääntti 2020). Metakerrontaa esiintyy myös esimerkiksi Laura Lindstedtin *Ystäväni Nataliassa* (2019), jossa käydään valtakamppailua terapiakertomuksesta, sekä Katja Raunion ylioppilasromaanissa *Kaikki käy toteen* (2015), jossa kertoja peukaloi esimerkiksi tekstin asettelua.

4 Lieven Ameel (2020) on käsitellyt tarinamaailman ja ulkoisen todellisuuden välistä ontologista huojuntaa Rimmisen varhaisessa tuotannossa. *Maailman luon-*

nollisimmassa asiassa huojunta on kuitenkin luonteeltaan selvästi kerronnallisiin tasoihin kiinnittyvää ja metakerronnallisesti kehystettyä eikä niinkään fiktion viittaussuhteita problematisoivaa.

5 Laakso on kirjoittanut näytelmän *Tyttö nimeltä Pan* (2014) ennen esikoisromaaninsa julkaisemista.

6 Myös Heta Marttinen on tutkinut ylenpalttisuutta multimodaalisen stilistiikan näkökulmasta. Marttinen käsittelee nuorten säeromaaneissa eksessiä fragmentaarisuuden affektina, jonka avulla voidaan esimerkiksi välittää intensiivisiä tunnetiloja sekä hidastaa tekstin vastaanottoa. (2023, 67–68.)

Lähteet

Kaunokirjallisuus

Laakso, Laura 2019. *Mrs. Milkyway* (=MM). Taitto: Jonna Nisu. Helsinki: Aviator.

Rimminen, Mikko 2017. *Maailman luonnollisin asia* (=MLA). Ulkoasu: Johannes Nieminen. Helsinki: Teos.

Teorialähteet

Ahola, Elli-Mari Johanna 2021. Metalepsis horjuttaa ja sisäistekijä vakauttaa kerronnan ja tarinamaailman rakenteita *Kalevala*-muunnelmassa *Pohjan akka*. *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain* 18 (1), 6–21. DOI: 10.30665/av.95446.

Alber, Jan & Alice Bell 2012. Ontological Metalepsis and Unnatural Narratology. *Journal of Narrative Theory* 42 (2), 166–192.

Ameel, Lieven 2020. A Geo-Ontological Thump. Ontological Instability and the Folding City in Mikko Rimminen's Early Prose. Teoksessa *Contemporary Nordic Literature and Spatiality*. Toim. Kristina Malmio & Kaisa Kurikka. London: Palgrave Macmillan, 211–230. DOI: 10.1007/978-3-030-23353-2_10.

Cohn, Dorrit 1983. *Transparent Minds. Narrative Modes for Representing Consciousness in Fiction*. Princeton & New Jersey: Princeton UP.

Fludernik, Monika 2003. Metanarrative and Metafictional Commentary. From Metadiscursivity to Metanarration and Metafiction. *Poetica* 35 (1–2), 1–39.

Fludernik, Monika 2003. Scene Shift, Metalepsis, and the Metaleptic Mode. *Style* 37 (4), 382–400.

Genette, Gérard 1983. *Narrative Discourse: An Essay in Method*. (Discours du Récit teoksessa *Figures III*, 1972). Käänt. Jane E. Lewin. Ithaca & New York: Cornell UP.

Hallila, Mika 2006. *Metafiktion käsite. Teoreettinen, kontekstuaalinen ja historiallinen tutkimus*. Väitöskirja. Joensuun yliopisto: Joensuu.

Hägg, Samuli 2004. Thomas Pynchonin postmodernistiset äänet. *Gravity's Rainbow'n* suhde kerronnan äänten traditioon. Teoksessa *Katkos ja kytkö. Modernismin ja postmodernismin suhde traditioon*. Toim. Katriina Kajannes & Leena Kirstinä & Annika Waenerberg. Helsinki: SKS, 220–239.

Joensuu, Juli 2012. *Menetelmät, kokeet, koneet. Proseduraalisuus poetiikassa, kirjallisuushistoriassa ja suomalaisessa kokeellisessa kirjallisuudessa*. Helsinki: Poesia.

- Joensuu, Juri 2020. Turmelua, pahoinpitelyä, luovaa väärinkäyttöä: Näkökulmia kirjalliseen tuhontaan. Teoksessa *Paperinen Avaruus. Näkökulmia kirjaesineen materiaalisuuksiin*. Toim. Kaisa Ahvenjärvi, Juri Joensuu, Anna Helle & Sanna Karkulehto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 128. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 179–206.
- Katajamäki, Sakari 2004. ”Kukunor, – niin kaunis sana!”. Metakielellisyys Lauri Viidan *Kukunorissa*. Teoksessa *Katkos ja kytkös. Modernismin ja postmodernismin suhde traditioon*. Toim. Katriina Kajannes & Leena Kirstinä & Annika Waenerberg. Helsinki: SKS, 136–161.
- Kurikka, Kaisa 2016. Kolmen pisteen tunteet. Irmari Rantamalan *Harhama* ja eksessin affektit. Teoksessa *Tunteita ja tuntemuksia suomalaisessa kirjallisuudessa*. Toim. Anna Helle & Anna Hollsten. Helsinki: SKS, 85–107.
- Lutas, Liviu 2015. Storyworlds and Paradoxical Narration: Putting Classifications to Narratological Test. Teoksessa *Narrative Theory, Literature, and New Media: Narrative Minds and Virtual Worlds*. Toim. Mari Hatavara, Matti Hyvärinen, Maria Mäkelä & Frans Mäyrä. London: Routledge, 29–49. DOI: 10.4324/9781315722313-3.
- Macrae, Andrea 2019. *Discourse Deixis in Metafiction. The Language of Metanarration, Metalepsis and Disnarration*. London: Routledge. DOI: 10.4324/9780429030352.
- Marttinen, Heta 2024. *Muodollisesti queer? Kertojuus, tilallisuus ja affektiivisyys Kirsti Kurosen ja Dess Terentjevan säeromaaneissa*. SQS 1–2(2024), 53–70. DOI: 10.23980/sqs.146460.
- Maziarczyk, Grzegorz 2011. Print Strikes Back. Typographic Experimentation in Contemporary Fiction as a Contribution to the Metareferential Turn. Teoksessa *The Metareferential Turn in Contemporary Arts and Media. Forms, Functions, Attempts at Explanation*. Toim. Werner Wolf, Katharina Bantleon & Jeff Thoss. Amsterdam: Rodopi, 169–194.
- Meretoja, Hanna 2019. Metanarratiivisuus ja kerronnallinen toimijuus. *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain* 16(2), 59–77. DOI: 10.30665/av.80161.
- Mäkelä, Maria 2015. Kognitiivinen realismi, kömpelö ruumis ja kielen todellisuus Mikko Rimmisen *Pölkkyssä*. *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain* 1 (2015), 29–49. DOI: 10.30665/av.74972.
- Nørgaard, Nina 2009. The Semiotics of Typography in Literary Texts. A Multimodal Approach. *Orbis Litterarum* 64 (2), 141–160. DOI: 10.4324/9781315145556.
- Nørgaard, Nina 2019. *Multimodal Stylistics of the Novel. More than Words*. New York & London: Routledge.
- Nünning, Ansgar 2005. On Metanarrative. Towards a Definition, a Typology and an Outline of the Functions of Metanarrative Commentary. Teoksessa *The Dynamics of Narrative Form. Studies in Anglo-American Narratology*. Toim. John Pier. Berlin & New York: De Gruyter, 11–57.
- Page, Ruth 2010. Introduction. Teoksessa *New Perspectives on Narrative and Multimodality*. Toim. Ruth Page. New York: Routledge, 1–13.
- Piippo, Laura 2019. Ylenpalttisuutta ja äärimmäisyyskokemuksia. Jaakko Yli-Juonikkaan *Neuromaani 2000-luvun eksessiromaanina*. Teoksessa *Muistikirja ja matkalaukku: muotoja ja merkityksiä 2000-luvun suomalaisessa romaanissa*. Toim. Elina Arminen & Markku Lehtimäki. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 211–240.
- Rajewsky, Irina O. 2009. Beyond ‘Metanarration’: Form-Based Metareference as a Transgeneric and Transmedial Phenomenon. Teoksessa *Metareference Across Media. Theory and Case Studies*. Toim. Werner Wolf, Katharina Bantleon & Jeff Thoss. Rodopi: Amsterdam & New York, 135–168.
- Rantala, Oskari 2020. Metatekstuaalisuus sarjakuvassa: Materiaalinen sarjakuvalehti ja *The League of Extraordinary Gentlemen*. Teoksessa *Paperinen Avaruus. Näkökulmia kirjaesineen materiaalisuuksiin*. Toim. Kaisa Ahvenjärvi, Juri Joensuu, Anna Helle & Sanna Karkulehto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 128. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 121–153.
- Ryan, Marie-Laure 2004. Metaleptic Machines. *Semiotica* 150 (150), 439–469.

- Säntti, Joonas 2020. Queer-kerronnan kiusalliset ja kurittomat kehykset. Teoksessa *Paperinen Avaruus. Näkökulmia kirjaesineen materiaalisuuksiin*. Toim. Kaisa Ahvenjärvi, Juri Joensuu, Anna Helle & Sanna Karkulehto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 128. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 291–318.
- Tammi, Pekka 1992. *Kertova teksti. Esseitä narratologiasta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Vaakanainen, Noora 2022. ”Oi tällaisen kirjoitusvirheen voi vain lapsosen äiti tehdä”: Poissaolon kielelliset ja graafiset jäljet kahdessa kirjeromaanissa. *Sananjalka* 64 (2022), 201–222. DOI: 10.30673/sja.110809.
- van Peer, Willie 1997. Mutilated Signs. *Poetics Today* 18 (1), 33–57.
- Wolf, Werner 2009. Metareference across Media. The Concept, its Transmedial Potentials and Problems, Main Forms and Functions. Teoksessa *Metareference across Media: Theory and Case Studies*. Toim. Werner Wolf & Katharina Bantleon & Jeff Thoss. Amsterdam: Rodopi, 169–194.